

Alternatif Eğitim Konusunda Yapılmış Lisansüstü Eğitim Tezlerinin İncelenmesi

Analysis of Postgraduate Theses on Alternative Education

Ayşegül Ayyıldız Çolak¹

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de alternatif eğitim alanında yapılmış lisansüstü eğitim tezlerinin incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Verilerin analizinde doküman analizden yararlanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin 1999 ve 2021 yılları arasında yürütüldüğü, en fazla tezin 2019 yılında yapıldığı ve onu 2018 ve 2020’nin takip ettiği belirlenmiştir. Bu alanda yapılan tezlerin %92’ si yüksek lisans ve %8’i doktora tezidir. Tezlerin %43’ ü sosyal bilimler enstitülerinde %37’ si eğitim bilimleri enstitülerinde, %11’ i fen bilimleri enstitülerinde %5’i sağlık bilimleri enstitülerinde ve %4’ü lisansüstü eğitim enstitülerinde yürütülmüştür. Tezlerin %21’ i ilköğretim anabilim dalında, %10’u eğitim bilimleri anabilim dalında ve yine %10’u temel eğitim anabilim dalında yürütülmüştür. Tezlerin %59’ unda nitel, %35’ inde nicel ve %6’ sında karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tezlerin %57’ sinden Montessori yöntemi, %10’ unda Reggio Emilia yöntemi konusu işlenmiş ve Summerhill okul modeli, Okulsuz eğitim, Tekno-organik yöntem, Yasnaya Polyana okulu ve Magnet okulu sadece birer kez çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: alternatif eğitim, lisansüstü tez, doküman analizi

Abstract

The aim of this research is to examine theses on alternative education in Turkey. Qualitative research method was preferred. Document analysis was used for analysis of the data. Findings; theses in the field of alternative education were conducted between 1999 and 2021, the most theses were made in 2019, followed by 2018 and 2020. 92% of theses are master's and 8% are doctoral theses. 43% of theses were conducted in social sciences institutes, 37% in educational sciences institutes, 11% in science institutes, 5% in health sciences institutes and 4% in graduate education institutes. 21% of the theses were conducted in the department of primary education, 10% in the department of educational sciences and 10% in the department of basic education. Qualitative research method was used in 59% of the theses, quantitative research method was used in 35% and mixed research method was used in 6% of them. Montessori method was studied in 57% of the theses and the Reggio Emilia method was studied in 10%, and Summerhill school model, unschooled education, Techno-organic method, Yasnaya Polyana school and Magnet school were studied only once.

Keywords: alternative education, thesis, analysis

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 06 / 10 / 2021

Accepted: 08 / 09 / 2022

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Hakkari, Türkiye, aysegulkadi.33@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-1958-6104>

Giriş

Dünyada tarih boyunca yaşanan gelişmeler, eğitimi doğrudan etkilemektedir. Klasik dönem eğitime “bilinçlice Tanrı’ya ulaşma süreci” anlamını yüklemiştir (Kaygısız, 1997) ve Modern dönem standardizasyon, senkronizasyon ve merkezileşmeyi öne sürerek eğitimi değiştirmiş ve okulların zamanın gereklerini yerine getirmelerini, benzer bireyleri yetiştirmeyi hedeflemelerini zorunlu kılmıştır (Gündüz, 2013). Ertürk (1998) eğitimi, “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kalıcı izli davranış değişikliği yapabilme süreci” şeklinde tanımlamıştır. Sönmez (2004) “insan davranışlarını istedik yönde değiştirmek için işe koşulan sistem” ve Durkheim ve Fauconnet (1950) “yetişkin olanların yetişmekte olan nesli topluma hazırlama süresi” olarak eğitimi tanımlamışlardır. Bu geleneksel tanımlarda görülen “istedik” ve “davranış” kavramlarının anlamları şöyle açıklanabilir: İstedik “bireyi pasif alıcı olarak gören ve birileri tarafından belirlenmiş istekleri yapmakla yükümlü kılan” anlamına gelmektedir (Güven, 2005). Davranış ise, “davranışçı kuramı anlatmakta ve kısa vadede sonuç alınması bakımından tercih edilen bir yaklaşım “olarak ele alınmaktadır. Davranış değiştirme sürecinin yaşandığı yerlerden biri okuldur.

Okul; “eğitmek istediği kişilere, önceden belirlenmiş amaçlara uygun olarak yeni davranışlar kazandıracak ya da istenmeyen davranışları ortadan kaldıracak yaşantılar hazırlayıp sunan bir sistem” olarak tanımlanmaktadır (Adıgüzel, 2006). Ayrıca okul “planlı öğrenme çabasının ortaya çıkardığı kurum (Balcı, 2007)” ve “insanları sosyal hayattaki çeşitli rollere hazırlayan yer (Nalçacı ve Bektaş, 2012)” olarak bilinmektedir. Aydın’a (2012) göre okullar; büyük ve karmaşık olmaları ve profesyonellerin görevlendirilmesi nedeniyle bürokratikleşmişlerdir. Okul aynı zamanda, “öğrenci statüsü kazanmış çocuk” demektir (Açıklan 2012). Ancak eğitim yaşamın kendisidir ve doğal bir süreçtir. Miller’ a (2010) göre okullar vasıtasıyla insanları toplumların inançlarına uymaya zorlamak zihinsel özgürlüğü yok etmek demektir.

Geleneksel yöntemlerle ilgili bu tür rahatsızlıklar, aileleri ve eğitimcileri alternatif eğitime yöneltmiştir. İsviçre’de J. H. Pestalozzi, Almanya’da F. Froebel ve ABD’de A. B. Alcott gibi eğitimciler klasik eğitime karşı çıkmış, özgürlüğe dayalı eğitimler uygulamışlardır. Bu hareket ile eğitimde tüm öğrencilerin başarıyı yakalaması fikri alternatif okulların ortaya çıkmasında önemli olmuştur (Aydın, 2012). Avrupa merkezli modern eğitimine benzer bir başkaldırı da Hindistan’da Tagore felsefesinden derin izler taşıyan J. Krishnamurti’den gelmiştir. Ona göre, bu eğitim metotlarında bir devrim yaşanmasına ihtiyaç vardır. Zira mevcut düzende var olan okullarda, dünyanın her bir yanında hâkim olan bitmek bilmeyen, kaba, talep edici davranış kabul edilmekte veya öğretilmektedir (Krishnamurti, 1994).

Klasik eğitime güçlü eleştiri ve alternatif öneriler Paulo Freire’den gelmiştir. Ona göre; klasik eğitim, öğrencinin özgürlüğünü ve yaratıcılığını yok etmektedir. Ezilenlerin Pedagojisi isimli eserinde klasik eğitimi bankacı eğitim olarak nitelendirmiştir. Öğretmeni merkeze alan bankacı eğitimin özellikleri şöyledir: Öğretmen aktif, öğrenci pasiftir; düşünme görevi öğretmenlere bırakılmıştır. Öğrenci, itaat etmeyi öğrenir; öğrencinin disipline edilmesi önemlidir. Öğrenciye düşen hakkında verilen karara uymaktır. Öğrenci öğretmeni taklit etmekten öteye gidemez (Freire, 2013).

1900’ lu yılların başında, Montessori ve Steiner oluşturdıkları okullar ile dikkatleri üzerlerine çekmişlerdir. Bu okullar, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına önem vermektedir (Miller, 2007; Sliwka, 2008). 1960’lı ve 1970’li yıllarda özgürlükçü eğitim toplumsal hareket haline gelmiştir (Rogers, 2004). B. Russel, C. Baker, Ivan Illich, A.S.Neill, John Holt gibi filozoflar klasik eğitim veren okulları sorgulamışlardır.

Alternatif eğitim, “ana akım eğitim dışında bireylere farklı öğrenme yaşantıları sunmayı hedefleyen eğitim modelleri” olarak bilinmektedir (Kaya ve Gündüz, 2015). Alternatif modeller, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını önemsemekte ve yenilikçi programlara sahip bir şekilde uygulanmaktadır. K.R.Popper’ın (2010) “bireyi düşünsel ve hareket özgürlüğünden alıkoyan kapalı toplum yapılanması”na karşı bir ilke olarak görülmektedir.

Alternatif okul uygulamaları şunlardır: Ev okulları (homeschooling), ailelerin gözetimi altında evde eğitim etkinliklerini içeren bir yöntemdir. 1990’lı yıllarda Amerika’da kabul gören ev okulu uygulaması, ailelerin çocuklarını devlet okullarından daha iyi eğitebileceklerine inanmalarıyla birlikte çocuklarını evde eğitmeye başlamaları olarak bilinmektedir. Sözleşmeli okullar (charter schools), bir kamu kuruluşu ile veli, öğretmen, yönetici arasında yapılan bir sözleşmeye bağlı okullardır (Aydın, 2012). Paideia okulları, çocukları için bireyselleştirilmiş eğitim talep eden velilerin bina satın almalarıyla oluşturulmuştur (The Paideia School, 2015). Montessori okulları, çocukların ihtiyaçlarının ve farklılıklarının gözetilmesi temeline dayanan bir alternatif okuldur. Dr. Maria Montessori tarafından geliştirilmiştir ve öğrenme eğilimine dayanan bir yöntemdir. Mıknatıs okulları (magnet schools), ırk ayrımcılığını engellemek ve öğrencilerin ilgi duydukları konularda eğitim görmelerini sağlamak amacıyla kurulmuştur (Aydın, 2012). Summerhill okulları (özgürlük okulu), çocuğun kendi kişiliğini ve yaşayışını kendi başına inşa edebilmesini sağlamak amacıyla 1921’de İngiltere’de kurulmuştur. Bu okullarda otorite, disiplin ve cezanın aksine özerklik, demokrasi ve öz yönetim vardır (Gezer, 2012). Sudbury Valley Okulları, Greenberg çifti tarafından Amerika’da bireysel özgürlük ve sorumluluk değerleriyle kurulmuştur. Öğrencilerin ilgileri önemsenmektedir. Öğrenme farklı yöntemlerle gerçekleşmektedir; çoğu öğrenme tesadüf, plansızdır. Bu okullar, insan doğasının iyi olduğunu savunur ve her insanın kendini gerçekleştirme sürecine dayanır (Gray and Chanoff, 1986). Yasnaya Polyana Okulları, L.Tolstoy’un geliştirdiği bu okullar, anarşist okullar olarak bilinir. Tolstoy, öğrenmenin gerçekleşebilmesi için özgürlüğü şart görmüştür.

Bu okulların en temel özelliği öğretmen-öğrenci arasında karşılıklı güven, saygı ve sevginin olmasıdır. Disiplinsiz ve cezasız bir eğitim vardır ve sınav yapılmamaktadır. Bu okullarda az bilgi öğretilmektedir, ancak insanların eşit olduğunun farkına vardırılabacak sürece önem verilmektedir (Aytaç, 2009). Orman okulu, çocukların doğal ortamda serbest oyun, hareket ve eğitim etkinliklerini içeren bir yaklaşımdır (Maynard, 2007). Açık havada yapılan uygulamalar çocuklarda içsel motivasyonu artırır, sosyal becerileri geliştirir, aktif öğrenme için katılım sağlar (Blackwell, 2015).

21. yüzyılda Avrupa, ABD, Kanada, Japonya alternatif eğitime kulak verdiklerinden bu ülkelerde eğitimde ciddi gelişmeler yaşanmıştır. Yeni nesiller için eğitimin şekil ve içerik bakımından dayatmacı olmaması konusunda özen göstermişlerdir. Böylece okul dışı eğitim kurumlarına ya da devlet merkezli kamu eğitimi dışındaki alternatif eğitim modellerinin yaşaması için imkân sağlamışlardır. ABD, Kanada, Japonya gibi ülkeler ve Avrupa alternatif eğitim yöntemlerinin uygulanmasına imkân tanıyarak insanların özgürce eğitim almalarına olanak tanımışlardır (Gündüz, 2013). Alanyazın incelendiğinde alternatif eğitimle ilgili yapılan çalışmaların incelendiği iki araştırmaya rastlanmıştır (Sönmez, 2020; Kayılı, 2016). Ayrıca Türkiye'nin ve Türk eğitim sisteminin anlatılan sürecin neresinde olduğunu, var olan alternatif eğitim modellerine Türkiye'nin yaklaşımını anlamak amacıyla böyle bir araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu araştırma, alternatif eğitim konusunda çalışacak araştırmacılara yapılmış lisansüstü eğitim tezleriyle ilgili görüş sunulmuş olup ve araştırmacı ve uygulayıcıların çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu araştırmanın amacı Türkiye'de alternatif eğitim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Alternatif eğitim alanındaki tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- Alternatif eğitim alanındaki tezlerin düzeylerine göre dağılımı nasıldır?
- Alternatif eğitim alanındaki tezlerin enstitülere göre dağılımı nasıldır?
- Alternatif eğitim alanındaki tezlerin ana bilim dallarına göre dağılımı nasıldır?
- Alternatif eğitim alanındaki tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- Alternatif eğitim alanındaki tezlerin konularına göre dağılımı nasıldır?

1. Yöntem

1.1. Model

Araştırmada alternatif eğitim üzerine yapılan tezlerin incelendiğinden, nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırmayı, "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Ayrıca doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir. Doküman analizi, konu ile ilgili dokümanları analiz etmeye yönelik bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

1.2. Veri Seti

Veri seti, 1999-2021 yılları arasında yürütülen alternatif eğitim modelleri ile ilgili 100 lisansüstü eğitim tezinden oluşmaktadır. Bu tezler "Alternatif Eğitim, Alternatif Okul, Montessori Okulu, Reggio Emilia Okulu, Waldorf Okulu, Orman Okulu, Paideia Okulu, İasnai Poliana Okul, Charter Okul, Sudbury Valley Okulu, Summerhill Okulu, Miknatis Okulu, Ev Okulu" konularını içermektedir.

1.3. Veri toplama süreci

Çalışmaların araştırma sürecine dahil edilmesinde YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne başvurulmuştur. Veriler toplanırken "Alternatif Eğitim, Alternatif Okul, Montessori Okulu, Reggio Emilia Okulu, Waldorf Okulu, Orman Okulu, Paideia Okulu, İasnai Poliana Okul, Charter Okul, Sudbury Valley Okulu, Summerhill Okulu, Miknatis Okulu, Ev Okulu" tarama terimleri kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 100 yüksek lisans ve doktora tezi çalışmasına erişilmiş ve hepsi araştırmaya dahil edilmiştir. Tezlere ulaşma; YÖK Ulusal Tez Merkezi taranmış ve ulaşılan tezler dosya haline getirilmiştir. Özgünlüğü kontrol etme basamağında; bir uzman aynı tarama kelimelerini kullanarak tezlere erişim sağlamıştır. Veri toplama aşamasında; kullanılan tarama kelimelerinin geçerliği hakkında iki uzmanın görüşü alınmıştır. Veri analizi aşamasında; betimsel analizden yararlanılmıştır. Tezlerin yıllara, düzeylerine, enstitülere, anabilim dallarına, araştırma yöntemlerine, araştırma konularına incelenmesi sağlanmış ve dağılımları bulgulara sunulmuştur. Verileri sunma aşamasında; elde edilen bulgular araştırma sorularına göre sunulmuş ve yorumlanmıştır.

1.4. Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi yapılırken doküman analizinden faydalanılmıştır. Doküman analizi, konu ile ilgili dokümanları analiz etmeye yönelik bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Doküman analizi yapılırken takip edilen aşamalar şunlardır:

1.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada geçerlik ve güvenilirlik sağlanırken nitel araştırmanın doğasına göre hareket edilmiştir. Bu sebeple; araştırmanın amacı net bir şekilde ortaya konulmuş, araştırmanın amacına göre yöntem belirlenmiş ve açıklanmıştır. Araştırmanın aşamaları ayrıntılı olarak rapor edilmiştir. Bunun yanı sıra alan uzmanlarının görüş alınmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2. Bulgular

Bulgular, araştırmanın amacına yönelik oluşturulan sorularına göre sırayla verilmiş ve yorumlanmıştır. Tablo 1' de alternatif eğitim alanındaki tezlerin yıllara göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 1. Alternatif eğitim alanındaki tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Tezler	
	f	%
1999	1	1
2004	1	1
2005	2	2
2006	1	1
2007	1	1
2008	3	3
2009	1	1
2010	2	2
2011	2	2
2012	2	2
2013	2	2
2014	3	3
2015	9	9
2016	4	4
2017	3	3
2018	17	17
2019	28	28
2020	10	10
2021	8	8
Toplam	100	100

Tablo 1 incelendiğinde; alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin 1999 ve 2021 yılları arasında yürütüldüğü, en fazla tezin 2019 yılında yapıldığı ve onu 2018 ve 2020' nin takip ettiği görülmektedir. Bu konuda ilk tez 1999 yılında yapılmıştır. 1999, 2004, 2006, 2007, 2009 yıllarında sadece birer tez ve 2005, 2010, 2011, 2012, 2013 yıllarında ikişer tez yapılmıştır ve bu yıllarda alternatif eğitimle ilgili yapılan tezlerin oldukça az olduğu söylenebilir. Tablo 2' de alternatif eğitim alanındaki tezlerin düzeylerine göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 2. Alternatif eğitim alanındaki tezlerin düzeylerine göre dağılımı

Düzeyler	Tezler	
	f	%
Yüksek lisans	92	92
Doktora	8	8
Toplam	100	100

Tablo 2 incelendiğinde; alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin %92'si yüksek lisans ve %8'i doktora tezidir. Tablo 3' te alternatif eğitim alanındaki tezlerin enstitülere göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 3. Alternatif eğitim alanındaki tezlerin enstitülere göre dağılımı

Enstitüler	Tezler	
	f	%
Eğitim bilimleri	37	37
Sosyal bilimler	43	43
Fen bilimleri	11	11
Sağlık bilimleri	5	5
Lisansüstü eğitim	4	4
Toplam	100	100

Tablo 3 incelendiğinde; alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin % 43' ü sosyal bilimler enstitülerinde % 37' si eğitim bilimleri enstitülerinde, % 11' i fen bilimleri enstitülerinde %5' i sağlık bilimleri enstitülerinde ve %4' ü lisansüstü eğitim enstitülerinde yürütülmüştür. Alternatif eğitim alanında en fazla tez sosyal bilimler ve eğitim bilimleri enstitülerinde ve en az tez sağlık bilimleri ve lisansüstü eğitim enstitülerinde yürütülmüştür. Tablo 4' te alternatif eğitim alanındaki tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 4. Alternatif eğitim alanındaki tezlerin anabilim dallarına göre dağılımı

Anabilim dalları	Tezler	
	f	%
Eğitim bilimleri	10	10
İlköğretim	21	21
Çocuk gelişimi ve ev yönetimi	3	3
Eğitim yönetimi, teftişi, planlaması ve ekonomisi	1	1
Felsefe ve din bilimleri	5	5
Ortaöğretim sosyal alanlar eğitimi	2	2
Çocuk gelişimi ve eğitimi	3	3
Sosyal çevre bilimleri	1	1
Eğitim programları ve öğretim	1	1
Eğitim yönetimi ve denetimi	5	4
Çocuk gelişimi ve ev yönetimi eğitimi	6	6
Mimarlık	6	6
İç mimarlık	2	2
Psikoloji	3	3
Bilgisayar mühendisliği	1	1
Güzel sanatlar eğitimi	2	2
Resim iş eğitimi	1	1
Matematik ve fen bilimleri	1	1
Temel eğitim	10	10
Çocuk gelişimi	4	4
Sosyoloji	1	1
Şehir çalışmaları	1	1
İç mimarlık ve çevre tasarımı	1	1
Eğitim yönetimi ve planlaması	2	2
Eğitim yönetimi	1	1
Aile danışmanlığı	1	1
Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi	1	1
Din eğitimi	1	1
Aile danışmanlığı ve eğitimi	1	1
Yabancı diller eğitimi	1	1
Belirtilmemiş	1	1
Toplam	100	100

Tablo 4 incelendiğinde; alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin eğitim bilimleri, ilköğretim, çocuk gelişimi ve ev yönetimi, eğitim yönetimi, teftişi, planlaması ve ekonomisi, felsefe ve din bilimleri, ortaöğretim sosyal alanlar eğitimi, çocuk gelişimi ve eğitimi, sosyal çevre bilimleri, eğitim programları ve öğretim, eğitim yönetimi ve denetimi, çocuk gelişimi ve ev yönetimi eğitimi, mimarlık, iç mimarlık, psikoloji, bilgisayar mühendisliği, güzel sanatlar eğitimi, resim iş eğitimi, matematik ve fen bilimleri, temel eğitim, çocuk gelişimi, sosyoloji, şehir çalışmaları, iç mimarlık ve çevre tasarımı, eğitim yönetimi ve planlaması, eğitim yönetimi, aile danışmanlığı, Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi, din eğitimi, aile danışmanlığı ve eğitimi, yabancı diller eğitimi anabilim dallarında yapıldığı ancak bir tezin anabilim dalının belirtilmediği görülmüştür. Tezlerin % 21' i ilköğretim anabilim dalında, %10' u eğitim bilimleri anabilim dalında ve yine %10' u temel eğitim anabilim dalında yürütülmüştür. Diğer anabilim dallarında yürütülen tezlerin sayısı oldukça azdır. Tablo 5' te alternatif eğitim alanındaki tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 5. Alternatif eğitim alanındaki tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı

Araştırma yöntemleri	Tezler	
	f	%
Nitel	59	59
Nicel	35	35
Karma	6	6
Toplam	100	100

Tablo 5 incelendiğinde; alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin %59' unda nitel, %35' inde nicel ve %6' sında karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tablo 6' da alternatif eğitim alanındaki tezlerin konularına göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 6. Alternatif eğitim alanındaki tezlerin konularına göre dağılımı

Konular	Tezler	
	f	%
Alternatif eğitim	6	6
Alternatif okullar	2	2
Montessori yöntemi	59	57
Ev okulu	3	3
Demokratik okul	3	3
Reggio Emilia yönetimi	11	10
Summerhill okul modeli	1	1
Waldorf yöntemi	7	7
Orman okulu	5	5
Okulsuz eğitim	1	1
Tekno-organik yöntem	1	1
Yasnaya Polyana okulu	1	1
Magnet okulu	1	1
Charter okulu	2	2
Toplam	103	100

Tablo 6 incelendiğinde alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin konularının alternatif eğitim, alternatif okullar, Montessori yöntemi, ev okulu, demokratik okul, Reggio Emilia yönetimi, Summerhill okul modeli, Waldorf yöntemi, orman okulu, okulsuz eğitim, tekno-organik yöntem, Yasnaya Polyana okulu, Magnet okulu, Charter okulu olduğu görülmüştür. Tezlerin %59' unda montessori yöntemi, %11' inde Reggio Emilia konusu işlenmiş ve Summerhill okul modeli, Okulsuz eğitim, Tekno-organik yöntem, Yasnaya Polyana okulu ve Magnet okulu sadece birer kez çalışılmıştır. Ayrıca bazı tezlerde birden fazla konu bir arada ele alınmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Tezlerin incelenmesi diğer araştırmacılara, daha önce yapılmış araştırmalar konusunda yol göstermektedir. Araştırmacının, alan yazında yer alan araştırmaların neler olduğu, hangi konu ve problemler ilgili araştırmalara gereksinim duyulduğu ve gereksinimlerin giderilmesinde izlenecek yolların neler olduğu gibi soruları cevaplaması önemli görülmektedir.

Bu araştırmanın bulgularına göre; alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin 1999 ve 2021 yılları arasında yürütüldüğü, en fazla tezin 2019 yılında yapıldığı ve onu 2018 ve 2020' nin takip ettiği görülmektedir. Bu konuda ilk tez 1999 yılında yapılmıştır. 1999, 2004, 2006, 2007, 2009 yıllarında sadece birer tez ve 2005, 2010, 2011, 2012, 2013 yıllarında ikişer tez yapılmıştır ve bu yıllarda alternatif eğitimle ilgili yapılan tezlerin oldukça az olduğu söylenebilir. Orman okulu ile ilgili tezlerin %33' ü 2018, %50' si 2019, %17'si 2020 yılında yapılmıştır (Sönmez, 2020). Kayılı'nın (2016) araştırmasına göre; Montessori yöntemi ile ilgili en fazla yüksek lisans tezi 2015 (%35,7) yılında, en fazla doktora tezi 2010 (%33,3) yılında yapılmıştır. Sınıf dışı eğitim ile ilgili tezler değerlendirildiğinde; tezlerin en fazla 2015 yılında; en az ise 2009, 2006, 2004, 2002 ve 2001 yıllarında yapıldığı görülmüştür (Gül, Tağrikulu, ve Çobanoğlu, 2018).

Alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin %92'si yüksek lisans ve %8'i doktora tezidir. Orman okulu ile ilgili tezlerin altısı yüksek lisans düzeyinde yapılmıştır (Sönmez, 2020). Bu durumda Türkiye'de alternatif eğitim üzerine doktora düzeyinde tez çalışmalarının daha fazla yapılması önerilebilir. Sınıf dışı eğitim ile ilgili tezler değerlendirildiğinde; 2000-2017 yılları arasındaki yazılan tezlerin 37'sinin yüksek lisans; 15'inin ise doktora tezi olduğu görülmüştür (Gül, Tağrikulu, ve Çobanoğlu, 2018).

Alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin %43' ü sosyal bilimler enstitülerinde %37' si eğitim bilimleri enstitülerinde, %11' i fen bilimleri enstitülerinde %5' i sağlık bilimleri enstitülerinde ve %4' ü lisansüstü eğitim enstitülerinde yürütülmüştür. Alternatif eğitim alanında en fazla tez sosyal bilimler ve eğitim bilimleri enstitülerinde ve en az tez sağlık bilimleri ve lisansüstü eğitim enstitülerinde yürütülmüştür. Bunun sebebi bu yaklaşımların daha fazla okul öncesi ve ilköğretim düzeyinde tercih edilmesi olabilir. Sönmez (2020) tarafından yapılan araştırmada; orman okulu ile ilgili yapılan tezlerin %50' si sosyal bilimler enstitülerinde yürütülmüştür. Sınıf dışı eğitim ile ilgili tezler değerlendirildiğinde; 52 tezin 24'ünün eğitim bilimleri enstitüsünde, 22'sinin sosyal bilimler enstitüsünde, beşinin fen bilimleri enstitüsünde ve birinin de mühendislik ve fen bilimleri enstitüsünde yapıldığı görülmüştür (Gül, Tağrikulu, ve Çobanoğlu, 2018).

Alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin eğitim bilimleri, ilköğretim, çocuk gelişimi ve ev yönetimi, eğitim yönetimi, teftişi, planlaması ve ekonomisi, felsefe ve din bilimleri, ortaöğretim sosyal alanlar eğitimi, çocuk gelişimi ve eğitimi, sosyal çevre bilimleri, eğitim programları ve öğretim, eğitim yönetimi ve denetimi, çocuk gelişimi ve ev yönetimi eğitimi, mimarlık, iç mimarlık, psikoloji, bilgisayar mühendisliği, güzel sanatlar eğitimi, resim iş eğitimi, matematik ve fen bilimleri, temel eğitim, çocuk gelişimi, sosyoloji, şehir çalışmaları, iç mimarlık ve çevre tasarımı, eğitim yönetimi ve planlaması, eğitim yönetimi, aile danışmanlığı, Türkçe ve sosyal bilimler eğitimi, din eğitimi, aile danışmanlığı ve eğitimi, yabancı diller eğitimi anabilim dallarında yapıldığı ancak bir tezin anabilim dalının belirtilmediği görülmüştür. Tezlerin %21' i ilköğretim anabilim dalında, %10' u eğitim bilimleri anabilim dalında ve yine %10' u temel eğitim anabilim dalında yürütülmüştür. Diğer anabilim dallarında yürütülen tezlerin sayısı oldukça azdır. Bunun sebebi bu yaklaşımların daha fazla okul öncesi ve ilkokul düzeyinde tercih edilmesi olabilir. Sönmez (2020) tarafından yapılan araştırmada; orman okulu ile ilgili tezlerin %33'ü ilköğretim, %33'ü Temel Eğitim, %17'si Sosyal Bilimler anabilim dalları tarafından yayınlanmıştır.

Alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin %59' unda nitel, %35' inde nicel ve %6' sında karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Gelecek tez çalışmalarında karma araştırma yöntemine daha fazla yer verilmesi önerilebilir. Sönmez (2020) tarafından yapılan araştırmada; orman okulu tezlerinin hepsinde nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Kayılı' nın (2016) araştırmasında ulaşılan yüksek lisans tezlerinin %14,2'si nitel, %64,2'si nicel araştırma türünde deneysel desende, %21,4'ü nicel araştırma türünde tarama deseninde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kriterlerine dayalı olarak ulaşılan doktora tezlerinin %33,3'ü nitel, %66,6'sı nicel araştırma türünde deneysel desende gerçekleştirilmiştir. Sınıf dışı eğitim ile ilgili tezler değerlendirildiğinde; 23 tezin nicel araştırma yöntemleri temel alınarak; 16 tezin nitel araştırma yöntemleri temel alınarak, 13 tezin ise nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma yöntemler temel alınarak yürütüldüğü görülmüştür (Gül, Tağrikulu, ve Çobanoğlu, 2018).

Alternatif eğitim alanında yapılan tezlerin konularının alternatif eğitim, alternatif okullar, Montessori yöntemi, ev okulu, demokratik okul, Reggio Emilia yönetimi, Summerhill okul modeli, Waldorf yöntemi, orman okulu, okulsuz eğitim, tekno-organik yöntem, Yasnaya Polyana okulu, Magnet okulu, Charter okulu olduğu görülmüştür. Tezlerin %59' unda montessori yöntemi, %11' inde Reggio Emilia konusu işlenmiş ve Summerhill okul modeli, Okulsuz eğitim, Tekno-organik yöntem, Yasnaya Polyana okulu ve Magnet okulu sadece birer kez çalışılmıştır. Ayrıca bazı tezlerde birden fazla konu bir arada ele alınmıştır. Alternatif eğitim yöntemleri çok çeşitli ancak Türkiye'de Montessori ve Waldorf yöntemleri daha çok benimsenmiştir. Kayılı' nın (2016) araştırmasında Montessori yöntemi ile ilgili araştırmalar Türkiye'de 2005 yılından itibaren yayınlanmaya başladığı görülmüştür. Konu ile ilgili en fazla yayın 2015 yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın bu bulgularına dayanarak Montessori yöntemine akademik olarak ilginin son yıllarda arttığı söylenebilir. Ulaşılan bu bulgu Türkiye'de 2012 yılından itibaren Montessori okullarının artışıyla paralellik göstermektedir ve Türkiye'de yöntemin yaygınlaşmasıyla doğrudan ilişkilidir (Kayılı, 2015). Kaydedilen tüm bu gelişmeler Eğitim bilimleri, çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitim alanında çalışmalarını sürdüren akademisyenlerin dikkatini Montessori yöntemi konusuna çekmiş olabilir. Sınıf dışı eğitim ile ilgili tezler değerlendirildiğinde; "Okul Dışı" anahtar kelimesinde 24; "Sınıf Dışı" anahtar kelimesinde 15; "Outdoor" anahtar kelimesinde yedi; "Doğa Eğitimi" anahtar kelimesinde beş ve "Açık Alan" anahtar kelimesinde de bir tez bulunduğu görülmüştür (Gül, Tağrikulu, ve Çobanoğlu, 2018).

İdeolojiler, ideal insanı oluştururken, eğitim sistemlerini etkilemektedirler. İdeolojiler, toplumsal gruptan bağımsız değildir. Bu yüzden eğitim politikası oluşturulduğunda, hangi ideolojilerin dikkate alındığının bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Alternatif eğitim politikasının yurt içinde geliştirilmesi eğitim sistemi açısından daha yararlı olabilir. Öncelikle öğretmenlerin bu konuda hizmet içi eğitimler almaları sağlanabilir. Türkiye'de Montessori ve Reggio Emilia modelleri hariç diğer okul modelleri üzerine yapılan tez çalışmalarının sayısal olarak yetersiz olduğu görülmüştür. Tezlerin sayısının artırılabilmesi için lisansüstü öğrencilerin ve akademisyenlerin desteklenmesi önerilebilir. Alternatif eğitim konularının farklı değişkenlerle birlikte incelenmesi, bu konu ile ilgili tez inceleme araştırmalarının farklı zamanlarda tekrarlanarak, sonuçlarının karşılaştırılması önerilebilir. Alternatif eğitim alanında çalışmalar yapacak olan araştırmacılara, alternatif eğitim alanında doktora düzeyinde çalışmaları; Montessori ve Reggio Emilia yöntemleri dışındaki alternatif eğitim modelleri ile ilgili daha çok çalışmanın üretilmesi önerilebilir. Buradan yola çıkarak alternatif eğitim ile ilgili daha çok çalışma yapılması ülkemizdeki alanyazının zenginleşmesi ve alternatif eğitimin daha geniş kitlelere sesini duyurmasında oldukça etkili olabilir. Tez danışmanlarının ve akademik personellerin bu konuda daha duyarlı olması ve yapılacak çalışmaları desteklemeleri oldukça önemlidir.

Kaynakça

Açıkalın, A. (2012). *Okuldaki çocuklarımız*. Ankara: Pegem A.

Adıgüzel, Ö. (2006). Okul dışında farklı bir öğrenme ortamı olarak çocuk müzeleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 4(14), 32-41.

- Aydın, İ. (2012). *Alternatif okullar*. Ankara: Pegem A.
- Aytaç, K. (2009). *Avrupa eğitim tarihi: Genel bir bakış*. Ankara: Doğu Batı.
- Balcı, A. (2007). *Etkili okul- okul geliştirme, kuram uygulama ve araştırma*. Ankara: Pegem A.
- Blackwell, S. (2015). *The archimedes forest schools model*. Archimedes Earth.
- Durkheim, E. ve Fauconnet, P. (1950). *Terbiye ve sosyoloji (İ. M. Seydol, Çev.)*. İstanbul: Sinan Matbaası.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Meteksan A.Ş.
- Freire, P. (2013). *Ezilenlerin pedagojisi, (Çev., Dilek Hattatoğlu, Erol Özbek)*. İstanbul: Ayrıntı.
- Gezer, İ. (2012). *Değişen dünyada eğitim*. İstanbul: Bilsam.
- Gray, P. ve Chanoff, D. (1986). What happens to young people who have charge of their own education?. *American Journal of Education*, 94(2), 182-213.
- Gül, A., Tağrikulu, P. ve Çobanoğlu, E. (11-14 Eylül 2018). Türkiye'de sınıf dışı eğitim ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi, Sınıfdışı Öğrenme Sempozyumu, Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İzmir, Türkiye.
- Gündüz, M. (2013). Modern eğitimin doğuşu ve alternatif eğitim paradigmaları. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(Özel Sayı), 66-80.
- Güven, E. D. (2005). Eğitim üzerine yinelenen eleştiriler, alternatif öneriler. *Eleştirel-Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı - PİVOLKA*, 4(17), 6-8.
- Kaya, D. ve Gündüz, M. (2015). Alternatif eğitim ve toplumsal değişim üzerindeki etkisi: "Waldorf Okulları Örneği". *Milli Eğitim*, 205, 5-24.
- Kaygısız, İ. (1997). Eğitim felsefesi ve Türk eğitim sisteminin felsefi temelleri. *Eğitim ve Yaşam*, 8, 5-15.
- Kayılı, G. (2015). Sosyal beceri eğitimi programı ile desteklenmiş Montessori yönteminin anaokulu çocuklarının duyguları anlama ve sosyal problem çözme becerilerine etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
- Kayılı, G. (3-5 Kasım, 2016). *Türkiye'deki montessori yöntemi ile ilgili araştırmalar: 2000-2016 yılları arasındaki araştırma yayınlarının incelenmesi*. INES, Antalya.
- Krishnamurti, J. (1994). *Eğitim üzerine mektuplar. (Çev. Buket Dilden)*. İstanbul: Arion.
- Maynard, T. (2007). Forest schools in great britain: an initial exploration. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 8(4), 320-331.
- Miller, R. (2007), *A brief history of alternative education*, 13 Eylül 2021 tarihinde www.educationrevolution.org/history adresinden erişildi.
- Nalçacı, A. ve Bektaş, F. (2012). Öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 239-258.
- Popper, K. (2010). *Açık toplum ve düşmanları, Cilt I: Platon, (Çev., Mete Tunçay)*. Ankara: Liberte.
- Rogers, A. (2004). *Non-formal education: flexible schooling or participatory education? (Vol. 15)*. Comparative Education Research Centre, Hong Kong.
- Sliwka, A. (2008). *The contribution of alternative education. Innovating to learn, learning to innovate*. OECD.
- Sönmez, V. (2004). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. Ankara: Anı.
- Sönmez, D. (2020). Türkiye'de orman okulu yaklaşımı ile ilgili tezlerin incelenmesi. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(20), 623-638.
- The Paideia School, (2021). Take a closer look at paideia history. 13 Eylül 2021 tarihinde http://www.paideiaschool.org/about_us/history.aspx adresinden erişildi.
- Tolstoy, L. (2008). *Eğitim üzerine. M.Hern (Ed.), Alternatif eğitim: Hayatımızın okulsuzlaştırılması, (ss 27-34)*. İstanbul: Kalkerdin.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskı)*. Ankara: Seçkin.

Extended Abstract

Aim and scope

Developments in the world directly affect education. The classical period attributed to education the meaning of "the process of reaching God consciously" (Kaygısız, 1997), and the modern period changed education by asserting standardization, synchronization and centralization and required schools to fulfill the requirements of the time and to aim to raise similar individuals (Gündüz, 2013). Ertürk (1998) defined education as "the process of making permanent behavioral change in an individual's behavior through his/her own experience" and Durkheim and Fauconnet (1950) defined education as "the period of time for adults to prepare the growing generation for society". Alternative education is known as "educational models that aim to offer individuals different learning experiences apart from mainstream education". Based on this definition, it is possible to accept alternative schools as all kinds of schools that offer their students different experiences from the philosophy and principles of mainstream schools. Alternative models developed for education are mostly put into practice within the framework of schools with innovative and flexible programs based on the interests and needs of students.

In the 21st century, since Europe, the USA, Canada and Japan have listened to alternative education, there have been serious developments in education in these countries. They took care that education for new generations should not be imposed in terms of form and content. Thus, they provided opportunities for out-of-school education institutions or alternative education models other than state-centered public education. Countries such as the USA, Canada, Japan and Europe have allowed the implementation of alternative education methods and allowed people to receive education freely (Gündüz, 2013). When the literature was examined, two studies were found in which studies on alternative education were examined (Sönmez, 2020; Kayılı, 2016). In addition, such a research was needed in order to understand where Turkey and the Turkish education system are in the process described, whether there is a unique alternative education paradigm in Turkey, and Turkey's approach to existing alternative education models. This research will provide opinions about the postgraduate education theses made to researchers who will work on alternative education and will contribute to the work of researchers and practitioners. The aim of this research is to examine the postgraduate theses made on in Turkey. For this purpose, answers to the following questions were sought:

- What is the distribution of theses in the field of alternative education by years?
- What is the distribution of theses in the field of alternative education according to their levels?
- What is the distribution of theses in the field of alternative education according to institutes?
- How is the distribution of theses in the field of alternative education according to the departments?
- What is the distribution of theses in the field of alternative education according to research methods?
- What is the distribution of theses in the field of alternative education according to their subjects?

Methods

In the study, the qualitative research method was preferred because the theses on alternative education were examined. It is possible to define qualitative research as "research in which qualitative data collection techniques such as observation, interview and document analysis are used, and a qualitative process is followed to reveal perceptions and events in a natural environment in a realistic and holistic manner" (Yıldırım & Şimşek, 2013). Descriptive research model was used in the research.

The study group of the research consists of 100 master's and doctoral theses, which were conducted between 1999-2021 and can be accessed from the YÖK National Thesis Center.

YÖK National Thesis Center was applied to include the studies in the research process. While collecting the data, the search terms "Alternative Education, Alternative School, Montessori School, Reggio Emilia School, Waldorf School, Forest School, Paideia School, Iasnaia Poliana School, Charter School, Sudbury Valley School, Summerhill School, Magnet School, Home Schooling" were used. Within the scope of the research, 100 master's and doctoral thesis studies were accessed and all of them were included in the research. During the data collection process, postgraduate theses were recorded by the researchers without any intervention. In order to check the accuracy and reliability of the theses, an educational sciences expert who was not involved in the research performed a re-scan using the same search words from the official page of the National Thesis Center and compared the result. In the classification of graduate theses, the approval of a different educational sciences expert was sought.

While analyzing the data in the research, document analysis was used. Document analysis is a method for analyzing documents related to the subject (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Findings

Findings; theses in the field of alternative education were conducted between 1999 and 2021, the most theses were made in 2019, followed by 2018 and 2020. 92% of theses are master's and 8% are doctoral theses. 43% of theses were conducted in social sciences institutes, 37% in educational sciences institutes, 11% in science institutes, 5% in health sciences institutes and 4% in graduate education institutes. 21% of the theses were conducted in the department of primary education, 10% in the department of educational sciences and 10% in the department of basic education. Qualitative research method was used in 59% of the theses, quantitative research method was used in 35% and mixed research method was used in 6% of them. Montessori method was studied in 57% of the theses and the Reggio Emilia method was studied in 10%, and Summerhill school model, unschooled education, Techno-organic method, Yasnaya Polyana school and Magnet school were studied only once.

Conclusion

While ideologies form the ideal person, they affect education systems. Ideologies are not independent of social groups. For this reason, it is of great importance to know which ideologies are taken into account in creating an education policy. Developing an alternative education policy in the country may be more beneficial for the education system. First of all, teachers can be provided with in-service training on this subject. Except for Montessori and Reggio Emilia models, thesis studies on school models in Turkey were found to be insufficient in numbers. In order to increase the number of theses, it may be recommended to support graduate students and academicians. It can be suggested to examine alternative education subjects with different variables, to repeat the thesis research studies on this subject at different times and to compare the results. For researchers who will work in the field of alternative education, studies at the doctoral level in the field of alternative education; It can be suggested that more studies be produced on alternative education models other than Montessori and Reggio Emilia methods. From this point of view, more studies on alternative education can be very effective in enriching the literature in our country and making the voice of alternative education heard by wider masses. It is very important for the institutes, thesis advisors and academic staff to be more sensitive to this issue and to support the studies to be done.